

ספרות עברית וכללית על פי תכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
פרק ראשון: רומאן ונובלה
פרק שני: סיפור קצר
פרק שלישי: דרמה
פרק רביעי: שירה (שירת ביאליק, שירת המחצית הראשונה של המאה ה-20, שירת ימי הביניים, שיר שלא נלמד)
- הפרק הראשון (רומאן ונובלה – 32 נקודות) הוא **חובה**.
משלושת הפרקים השני, השלישי והרביעי יש לבחור **בשני** פרקים, ולענות על השאלות לפי ההוראות בכל פרק (לכל פרק – 34 נקודות).
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: (1) לנבחנים אינטרניים: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו.
(2) לנבחנים אקסטריניים: תכנית הלימודים מצורפת.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) רשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרת להשיב עליה.
(2) לנבחנים אינטרניים: **חובה** לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.
(3) **אין** להדגים באמצעות אותה יצירה בתשובות שונות.
(4) שים לב לכתב, לכתוב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כ**טיוטה** (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון – רומאן ונובלה

שים לב: פרק זה הוא חובה.
ענה על אחת מן השאלות 1-3 (32 נקודות).

שים לב: על שאלות 1-2 תוכל לענות גם על פי אחד מן הרומאנים ברשימה שבשאלה 3.

1. קבלת האחר והשונה, כבוד האדם ושוויון חברתי הם ערכים הבאים לידי ביטוי ביצירות ספרות רבות.

כיצד ערכים אלה (או פגיעה בהם) באים לידי ביטוי ברומאן או בנובלה שלמדת?
הסבר והדגם את דבריך.

2. ביצירות רבות הרקע המשפחתי והרקע החברתי של הדמות המרכזית משפיעים על פעולותיה.
הסבר והדגם קביעה זו, על פי הרומאן או הנובלה שלמדת.

3. **שים לב:** על שאלה 3 תוכל לענות רק על פי אחד מן הרומאנים ברשימה שלפניך.

סיפור פשוט, עיר קסומה, ספר הדקדוק הפנימי, מר מאני, מקדמות, שירה, חיי נישואים, התגנבות יחידים, זיכרון דברים, והיום איננו כלה, החטא ועונשו, מאדאם בובארי, אנה קארנינה, המשפט, האמן ומרגריטה, אל המגדלור, בית בודנברוק, מאה שנים של בדידות, הקול והזעם, אור באוגוסט, הדבר

העלילה של רומאנים רבים מובילה את גיבוריהם למצב שנראה חסר מוצא.

תאר מצב כזה ברומאן שלמדת.

האם ברומאן מוצעת דרך להיחלץ ממצב זה? נמק והדגם את דבריך.

פרק שני – סיפור קצר

אם בחרת בפרק זה, עליך לענות על שתיים מן השאלות 4-6 (לכל שאלה – 17 נקודות).

סיפורים מאת עגנון

4. בסיפורים רבים מאת עגנון מוצגת דמות הכבולה בדפוס התנהגות שקשה לה לחרוג ממנו. בחן קביעה זו על פי דפוס ההתנהגות של דמות מרכזית בסיפור של עגנון שלמדת. האם במהלך הסיפור הדמות מצליחה בכל זאת לפרוץ את כבליה? נמק והדגם את דברך.

סיפורים עבריים (בלי סיפורי עגנון ובלי "אח קטן" מאת רונית מטלון), סיפורים מתורגמים

5. דרכי העיצוב של הסיפור הקצר מסייעות בבניית משמעותו. בחר בסיפור קצר שלמדת ובשתיים מדרכי העיצוב האלה: רמזים מטרימים (מקדימים), תיאורי סביבה ונוף, חפצים בעלי משמעות סמלית, שם הסיפור (אם יש בו משמעות). הצג את דרכי העיצוב שבחרת, והסבר את תרומתן בבניית המשמעות של הסיפור שבחרת.
6. "אח קטן" / רונית מטלון
תאר את מערכות היחסים של ניסו עם רחל ועם חני, והסבר את התרומה של מערכות היחסים האלה לעיצוב דמותו של ניסו הנער המתבגר.

פרק שלישי – דרמה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 7-17 (34 נקודות).

טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"

7. אחת ממטרות הטרגדיה היוונית הייתה לחנך את העם. הסבר כיצד התנהגותו, בחירותיו וגורלו של הגיבור הטרגי בטרגדיה שלמדת ("אנטיגונה" או "אדיפוס המלך") מסייעים בהשגת מטרה זו.

"אנטיגונה"

8. כיצד הקונפליקט המרכזי בטרגדיה "אנטיגונה" בא לידי ביטוי ביחסים בין בני משפחה? הסבר והדגם את דבריך באמצעות שתי מערכות יחסים כאלה.

"אדיפוס המלך"

9. בסיום הטרגדיה "אדיפוס המלך" מייפץ קראון לאדיפוס "אל תשתוקק לשלוט בכול". הסבר מה גרם לקראון לומר דברים אלה לאדיפוס, וכיצד הם קשורים לחטא הגאווה ולגורלו הטרגי של אדיפוס.

טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

10. שילוב של תכונות הגיבור וגורמים חיצוניים מוביל לגורלו הטרגי. הסבר והדגם קביעה זו, על פי הטרגדיה שלמדת.

"המלט"

11. חשדות ומעקבים מניעים את העלילה הטרגית במחזה "המלט" ומאפיינים את מערכות היחסים של הדמויות. הסבר והדגם קביעה זו.

"המלך ליר"

12. תאר את תמונת הסערה שבמערכה השלישית במחזה, והסבר את משמעויות הסערה בהקשר של הטרגדיה כולה.

13. "מקבת"

מקבת הוא הגיבור הטרגי המרכזי במחזה.
לדעתך, האם גם ליידי מקבת היא גיבורה טרגית? נמק והדגם את דבריך, ובסס אותם על מאפייני הגיבור הטרגי.

14. "אותלו"

הניגוד בין תמימות ובין ערמומיות מאפיין דמויות בטרגדיה "אותלו" ומניע את העלילה הטרגית. הסבר והדגם קביעה זו.

13. "רומיאו ויוליה"

העלילה הטרגית ב"רומיאו ויוליה" נעה בין אהבה גדולה ובין שנאה גדולה.
הסבר קביעה זו, ובסס את דבריך על שתיים מן התמונות במחזה.

מחזה מודרני: (מן המאה ה-19 או מן המאה ה-20)

16. תאר את הפתיחה ואת הסיום של המחזה המודרני שלמדת.

מה אפשר ללמוד מן המצב של הדמויות (מצבן הנפשי, חברתי, המשפחתי וכו') בפתיחת המחזה ובסיומו על תפיסת העולם שבבסיס המחזה?
הסבר והדגם את דבריך.

17. שילוב של יסודות טרגיים וקומיים, דמות גיבור שהוא אנטי גיבור, חרדה ואי־ודאות וביקורת על

תופעות בחברה המודרנית הם מאפיינים של מחזות מודרניים.

בחר בשניים מן המאפיינים האלה, והסבר כיצד הם מעוצבים במחזה המודרני שלמדת.
מהי התרומה של מאפיינים אלה לבניית המשמעות של המחזה? הסבר והדגם את דבריך.

פרק רביעי — שירה

(שירת ביאליק, שירת המחצית הראשונה של המאה ה-20, שירת ימי הביניים, שיר שלא נלמד)

אם בחרת בפרק זה, עליך לענות על שתיים מן השאלות 18-31:
 על שאלה אחת משירת ביאליק או על שאלה אחת משירת המחצית הראשונה של המאה ה-20 (שאלות 18-24),
 ועל שאלה אחת משירת ימי הביניים או שיר שלא נלמד (שאלות 25-31)
 (לכל שאלה — 17 נקודות).

שירת ביאליק

18. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרייך.

הכניסיני תחת כנפך / חיים נחמן ביאליק

הכניסיני תחת כנפך,
 וְהִי לִי אִם וְאַחוֹת,
 וְיֵהי חִיקְךָ מְקַלֵּט רֵאשִׁי,
 קַן־תְּפִלוֹתֵי הַגְּדָחוֹת.

וּבְצֵת רַחֲמִים, בֵּין־הַשְּׁמֹשׁוֹת,
 שְׁחִי וְאַגֵּל לְךָ סוּד יְסוּרֵי:
 אוֹמְרִים, יֵשׁ בְּעוֹלָם גְּעוּרִים –
 הֵיכֵן גְּעוּרֵי?

וְעוֹד רָו אֶחָד לְךָ אֶתְנֶדָה:
 גְּפָשִׁי גִשְׂרָפָה בְּלִהְבָה;
 אוֹמְרִים, אֶהְבֶּה יֵשׁ בְּעוֹלָם –
 מֵה־זֹאת אֶהְבֶּה?

הַכּוֹכְבִים רָמוּ אוֹתִי,
 הִנֵּה חֵלוֹם – אֵךְ גַּם הוּא עָבַר;
 עֵמָה אֵין לִי כְלוֹם בְּעוֹלָם –
 אֵין לִי דְבָר.

הכניסיני תחת כנפך,
 וְהִי לִי אִם וְאַחוֹת,
 וְיֵהי חִיקְךָ מְקַלֵּט רֵאשִׁי,
 קַן־תְּפִלוֹתֵי הַגְּדָחוֹת.

האם לדעתך השיר "הכניסיני תחת כנפך" הוא שיר אהבה? נמק והדגם את דבריך.

בתשובתך כתוב גם על שתיים מדרכי העיצוב בשיר.

19. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

צִפְרָת / חיים נחמן ביאליק

- בית 1 כָּל-הָעוֹלָם טוֹבֵעַ בְּאוֹר וּבִשְׁמֵר, אוֹצְרוֹת חַיִּים לֹא-שְׁעָרְתִּים מִסָּבִיב מִתְרַחֲשִׁים, וּבְמִשְׁעַל הַגְּמָתָח בֵּין יָעַר וְגִיר שְׁנִינוּ הוֹלְכִים וּמְחָשִׁים. אָנּוּ הוֹלְכִים וְהוֹלְכִים, לְשִׁבְלֵנוּ אֵין קֵץ, אֶפְסוֹנוּ שְׁבָלִים, כְּתוּרֵנוּ צִפְרוֹת, וּבְתַנְיָחוֹת שְׁלִי-זָהָב יִפְגְּעֵנוּ כָּל-עַץ וּבְצִאָלֵי צִמְרוֹת.
- בית 2 הַדְּמוֹת כְּרוֹב אִם עַב קָלָה בְּרוּם עוֹלָם רִפְרָפָה? אֵךְ גַּם-הִיא חַיֵּשׁ הַפְּלִיגָה לְמַדִּינַת הַיָּם – וְאֵת-הַרְהוּרֵי הַטְּהוֹר כְּמוֹת נֶרִם נְשָׂאָה עִמָּה לְנִצָּחַ עַל-כְּתֻפָּה. וְשׁוֹב זֹהַר רְקִיעַ, וְשׁוֹב תְּכֵלֶת בְּלִי-סוּף, אֵת הוֹלְכֵת בְּרֹאשׁ וְאֵנִי כְּרוּף אַחֲרֶיךָ, וּבְקִמּוֹתָיו הַמְּלֹאוֹת הַשְּׂתַרְע הַנוֹף, וְהַכֵּל בְּהִיר בּוֹ כְּמוֹ בְּעִינֶיךָ.
- בית 3 רַגַע אָחַד לִי נִדְמָה: בְּיַעַר הַלְזוֹ, הַמְּאֲפִיל וּמְשִׁיב צַנְחוֹ עֲלֵינוּ, גָּנוּז מִטְמוֹן מִסְתָּרִים, הַמְּשַׁמֵּר מְאֹד וּמְעוֹלָם לְשִׁנּוּי – פְּתָאם רַחֲפָה הַקְּמָה – וּמִפָּה אֱלִי-פָה עֶבֶר רִטֵּט קַרְנִים עַל-פְּנֵי הָאוֹקְיָנוֹס. הוֹ, מִי הַשְּׁלִיג עֲלֵינוּ – וּבִשְׁפַע כְּזָה, חֵיל צִפְרוֹת לְכַנּוֹת?
- בית 4 וְהִנֵּה נִקְלָעָה צִפְרָת כְּפָרַח בְּקִצָּה שְׁעַר מַחְלַפְתֶּךָ הַמְּפֹזָה עַל-הַמְּחַגְרָת, וּכְמוֹ רְמֹזָה לִי: בְּחוּר, קוּם שְׁקָה-לָהּ, וּדְמָה אֵלֵי הַצִּפְרָת! אוּלַם אֵת – הַהֲרַגְשָׁתְךָ בְּצִפְרָת נְבִי? הַהֲרַגְשָׁתְךָ, כִּי גַם-נִפְשֵׁי נְתוּנָה בְּשָׁבִי, וּמִפְרָפְרָת וּתְלוּאָה, וּמִצְפָּה לִישׁוּעָה בְּמַחְלַפְתֶּךָ הַקְּלוּעָה?
- בית 5 וּבְעִינֶיךָ שׁוֹב אֶצִּיץ וְאֶבְקֵשׁ שֵׁם תְּשׁוּבָה – וּכְבִתְחִלָּה הֵן צְנוּעוֹת, שְׁתִּי יוֹגֵי הַחֵן; מֵה-לִי צְנִיעוֹת עֵינֶיךָ – וּמַחְלַפְתֶּךָ מְשׁוּבָה, הִיא אוֹמְרַת לִי: הֵן! מְהֵרֵי, מְהֵרֵי, אַחֲוֹתֵי, נְבוֹאָה הַיְעָרָה, תַּחַת חֲפַת אֲשֶׁרִיו לְךָ כָּל-נִפְשֵׁי אֶפְיָקָה, וְאֵת-כָּל-אַהֲבָתִי הַתְּלוּיָה בְּשַׁעֲרָה נְמִית שְׁנִינוּ בְּנִשְׁיָקָה.

פרש את הבית הרביעי בשיר (המתחיל במילים "וְהִנֵּה נִקְלָעָה צִפְרָת"), והסבר כיצד התמונה המתוארת בו משקפת את רגשותיו של המשורר, כפי שהם באים לידי ביטוי בשיר. הדגם את דבריך.

20. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

עם דמדומי החמה / חיים נחמן ביאליק

הם האיים הרחוקים, העולמות הגבוהים זו בחלומות ראינום; שעשונו לגרים תחת כל-השמים, והיינו – לגיהנום.	עם דמדומי החמה אל-החלון נא-גשי ועלי התרפקי, לפתי היטב צנארי, שימי ראשך על-ראשי – וכה עמי תדבקי.
המה איי-הנוהב זו צמאנו אליהם כאל ארץ מולדת; שכל-כוכבי הליל רמזו לנו עליהם באור קרן רועדת.	ומחשקים ודבקים, אל-הזהר הנורא דומם נשא עינינו; ושלחנו לחפשי על-פני ימי האוֹרה כל-הרהורי לבנו.
ועליהם נשארנו בלי-רע ועמית כשני פרחים בציה; כשני אבדים המבקשים אבדה עולמית על-פני ארץ נכריה.	והתנשאו למרום ביצף שוקק כיונים, ובמרחק נפליגו, יאבדו; ועל-פני רכסי ארגמן, איי-זהר אדמונים, ביצף דומם ירדו.

בשיר זה מתואר מעין מסע.

הסבר והדגם את המשמעות של מסע זה. בתשובתך פרט את שלביו השונים.

שירת המחצית הראשונה של המאה ה-20

שירי שאול טשרניחובסקי

21. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

ראי, אדמה / שאול טשרניחובסקי

ראי, אדמה, פי היינו בזבזנים עד מאד!
בחיקה, מלוח־ברכה, מעון סתר, זרע טמנו... לא עוד
פניני זגוגיות של כסמת, זרע חטה כבדה,
גרגר שעורה חתול כחם, שבלת־שועל חרדה.

ראי, אדמה, פי היינו בזבזנים עד מאד:
פרחי פרחים בך טמנו רעננים ובהוד,
אשר נשקתם השמש מנשיקתה ראשונה,
מצניע חן עם יפה קלח, קטרת כוסו נכונה.
ועד שידעו צהרים בעצם הצער התם,
ובטרם ריו טל של בקר בחלומות־אור נבטם.

הא לך הטובים בכנינו, נער טהור חלומות,
ברי לב, נקני כפים, טרם חלאת אדמות,
וארג יומם עודו שתי, ארג תקוות יום יבא,
אין לנו טובים מכל אלה. את הראית? ואיפה?

ואת תכסי על כל אלה. יעל הצמח בעתו!
מאה שערים הוד וכת, קדש לעם מכורתו!
ברוך קרבנם בסוד מות, כפר חיינו בהוד...
ראי, אדמה, פי היינו בזבזנים עד מאד!

בשיר זה חוזרת השורה "ראי, אדמה, פי היינו בזבזנים עד מאד".

כיצד ה"בזבז" בא לידי ביטוי בשיר? הסבר והדגם את דבריך.

הסבר את עמדתו של המשורר כלפי הבזבז.

22. קרא את הסונט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לא רגעי שנת, טבע / שאול טשרניחובסקי

לא רגעי שנת, טבע, וחלומות ימתקו,
רק רגש בד אראה וסערות הקרב:
על מרום שיא הריף ובמכרות עמקו,
בתהומות הישימון ובצל חביון עב.

כי תאבל נפשי, ופצעי יזעקו,
תקוותי תבלנה כשושן בסתו,
אנודה למקום שם משברים ינאקו,
למקום צוקיו ירים צור אדיר נשב.

אז בשתי מגלים הרבים בסלעים,
שהמה, בהתמוללם, שבים לרגעים,
וטור מטור ירום, גל יגבר מגל:

מצורים נכלמתי, שהמה בגאונם
אל מחץ משברים, אל נהמם ונהמונם
יסגירו את לבם, וראשיהם אל על...

מה מאפיין את מרחבי הטבע שהמשורר מתאר?

מדוע הוא בוחר לבוא דווקא אל מרחבי הטבע האלה? הסבר והדגם את דבריך.

23. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שיר ב מתוך מחזור השירים: **שירים לאילאיל** / שאול טשרניחובסקי

אני אתן לך שירי, שירים של ים
(ושמה לא יזכר ולא יהיה שמה בם):

שיר לגל, שיר לחול, שיר לשחף הרו,
לעננה פושטת, ואין פותר לאן.

ואולם השירים הקטנים אף לה!
ברעד נימי לבי אליה וכלה,

בטלטול בדרך מים ועד ים,
משלגי הצפון ועד חול-נגב חם.

כי אלה עיניה שני ימים ירקום,
בהם חיי תלויים והגיוני חבוקים.

בשיר זה המשורר מבטא את רגשותיו כלפי אהובתו בדרכים עקיפות.

הסבר והדגם קביעה זו.

24. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אומרים: ישנה ארץ / שאול טשרניחובסקי

אומרים: ישנה ארץ,	כָּבֵד עֲבָרְנוּ כָּמָה
ארץ שכורת שמש ---	מְדַבְּרוֹת זַיִמִים,
איה אותה ארץ,	כָּבֵד הִלְכְנוּ כָּמָה,
איפה אותה שמש?	כַּחוֹתֵינוּ תַמִּים.

אומרים: ישנה ארץ,	כִּיצַד זֶה תַעֲיִנוּ?
עמוּדֵיהָ שְׂבָעָה,	טָרַם הוֹנַח לָנוּ?
שְׂבָעָה כּוֹכְבֵי־לֵלָת	אוֹתָהּ אֶרֶץ־שֶׁמֶשׁ,
צָצִים עַל כָּל גְּבֻעָה.	אוֹתָהּ לֹא מְצָאוּ.

ארץ - בָּהּ יִתְמָזִים	אוֹלֵי --- כָּבֵד אֵינְנָה?
כָּל אֲשֶׁר אִישׁ קָנָה ---	וְדַאי נִטַּל זֵינָה!
איפה היא הארץ?	דָּבָר בְּשִׁבְלֵנוּ
איה אותה גְּבֻעָה?	אֲדַנִּי לֹא צָנָה ---

ברליו

נִכְנַס כָּל הַנִּכְנָס,
פָּגַע בָּאֶח כְּהַגְמָלוּ,
פּוֹרֵשׁ אֵלָיו שְׁלוֹם -
וְאוֹר לְאִישׁ וְחַם לוֹ.

אֵיִם: אוֹתָהּ אֶרֶץ,
כּוֹכְבֵי אוֹתָהּ גְּבֻעָה?
מִי יִנְחֵנוּ דְרָה,
יִגִּיד לִי הַנְּתִיבָה?

מהו היחס של המשורר כלפי הארץ המתוארת בשיר? הסבר והדגם את דבריך.
בתשובתך כתוב גם על התפקיד של השאלות בשיר זה.

שירת ימי הביניים

25. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

הִים בִּינִי וּבִינְךָ / שמואל הנגיד

הִים בִּינִי וּבִינְךָ / וְלֹא אָטָה לְחַלּוֹתְךָ
וְלֹא אָרוּץ בְּלֵב חֶרֶד / וְאֲשַׁב עַל קְבוּרַתְךָ?
אָמַת, אִם אֶעֱשֶׂה כְּזֹאת / אֵהִי בּוֹגֵד בְּאַחֲוֹתְךָ!
אָהָה, אָחִי, אֲנִי יוֹשֵׁב / עָלַי קְבֻרָךְ לְעַמְּתְךָ,
לְךָ מְכָאוֹב בְּתוֹךְ לְבִי / כְּמְכָאוֹבִי בְּמִיתְךָ.
וְאִם אָתֶן לְךָ שְׁלוֹם – / וְלֹא אֶשְׁמַע תְּשׁוּבָתְךָ,
וְלֹא תֵצֵא לְפָנָשְׁנִי / בְּיוֹם בּוֹאֵי לְאַדְמַתְךָ,
וְלֹא תִשְׁחַק בְּקֶרְבִּי / וְלֹא אֶשְׁחַק בְּקֶרְבָּתְךָ,
וְלֹא תִרְאֶה תְמוֹנָתִי / וְלֹא אִרְאֶה תְמוֹנָתְךָ,
לְמַעַן כִּי שְׂאוֹל בֵּיתְךָ / וּבִקְבֻר מְעוֹנָתְךָ –
בְּכּוֹר אָבִי וּבֶן אִמִּי, / שְׁלוֹמִים לְךָ בְּאַחֲרִיתְךָ,
וְרוּחַ אֵל תְּהִי נְחָה / עָלַי רוּחְךָ וְנִשְׁמַתְךָ!
אֲנִי הוֹלֵךְ לְאַרְצִי, כִּי / בְּאַרְץ סָגְרוּ אוֹתְךָ.
וְאֲנוּם עֵת וְאִיקֵץ עֵת – / וְאַתָּה לְעַד בְּנוֹמַתְךָ,
וְעַד בּוֹא יוֹם חֲלִיפָתִי / בְּלִבִּי אֵשׁ פְּרִידָתְךָ!

פרש את שני הבתים הראשונים בשיר ואת שני הבתים המסיימים אותו.
האם לדעתך בא לידי ביטוי בשיר שינוי בעמדה הרגשית של המשורר כלפי מות אחיו?
נמק והדגם את דבריך.

26. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

מליצתי בדאגתי הדופה / שלמה אברגבירול

מְלִיצְתִי בְּדֹאגְתִי הַדּוּפָה / וְשִׁמְחֹתִי בְּאַנְחֹתִי דְחֹפָה,
וְאִם אֲרָאָה שְׁחוּק – יִבְכֶּה לְבָבִי / לְחִיַּתִּי שֶׁהִיא מְנִי קְטוּפָה.
”יְדִידִי, הֲלִבְּךָ עֶשֶׂר וְשֵׁשׁ / סֶפֶד וּבְכוֹת עָלַי יוֹם הָאֶסִּיפָה –
אֲשֶׁר הָיָה לְהַמְשֵׁךְ בְּיַלְדוּת / בְּלִחֵי כַחֲבֻצֶלֶת שְׁזוּפָה?”
שְׁפִטְנִי לְבָבִי מִנְעוּרַי / וְעַל כֵּן הָיְתָה נִפְשִׁי כְּפּוּפָה,
וְשֵׁם הַבֵּיץ וְהַמוֹסֵר מִנְתּוֹ / וְנִפְשִׁי הַחֲרוּצָה שֵׁם קְצוּפָה.
”וַיְמָה בָּצַע בְּהִתְקַצֵּף? אֲבָל דָּם / וְקוֹה, כִּי לְכָל מִכָּה תִּרְוּפָה!
וַיְמָה יוֹעִיל בְּכוֹת עַל תְּמַצּוּקִים / וַיְמָה יוֹעִיל לְדַמְעָה הָעֲרוּפָה?”
וַיְמָה אוֹחִיל וְעַד כִּמָּה אֲיַחֵל – / וְהַיּוֹם עוֹד וְלֹא מְלֹאָה תְּקוּפָה?
וְטָרַם בּוֹא צָרִי גִלְעָד – וַיְמוֹת / אֲנוּשׁ נִכְאָב אֲשֶׁר נִפְשׁוֹ נְגוּפָה.

מה מאפיין את הקולות השונים בדיאלוג שבשיר זה?

הסבר והדגם את דבריך.

27. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

חי אהבה / טדרוס אבולעפיה

חי אהבה, צפרים, עופו אלי אהבים
 ושאו שלום כואבים תוך בור כלוא יושבים,
 כי תאמרו כי רעבים הם צמאים, אבל
 לחם דמעות נדם לב אוכלים שואבים,
 יושבים בבור מאפל שפל כנפל, ובין
 פרעוש ניתוש וכנים לוחטים שוכבים.
 חיות קטנות אשר לא נקראו עוד בשם
 משתקשקין שם כמו חושקים בעת עוגבים,
 ישלך זבוב לדבורה שם, וישן יחרק
 עכבר, ויחדו עלי נפש וגוף אורבים.
 תגוגשים צוררים אצים, והשוטרים
 צווי לבל יתנו לחם והעורבים.

בשיר זה המשורר מתאר את חוויותיו מבית הסוהר. בדבריו הוא שוזר נימה קלילה ומשועשעת.

הסבר והדגם קביעה זו.

28. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרינו.

לְבִי בְּמִזְרַח / ר' יהודה הלוי

לְבִי בְּמִזְרַח וְאֲנֹכִי בְּסוֹף מְעַרְב – / אֵיךְ אֶטְעָמָה אֶת אֲשֶׁר אֶכֶל וְאֵיךְ יַעֲרֵב?
אֵיכָה אֲשַׁלֵּם נְדָרַי וְאֶסְרִי, בְּעוֹד / צִיּוֹן בְּחֶבֶל אָדוֹם וְאֲנִי בְּכַבֵּל עֲרָב?
יִקַּל בְּעֵינַי עֹזֵב כָּל טוֹב סְפָרַד, כְּמוֹ / יִקַּר בְּעֵינַי רְאוּת עִפְרוֹת דְּבִיר נַחְרָב!

תאר את ההבדל בין היחס של המשורר למזרח ובין יחסו למערב, והסבר את התרומה של התקבולות ושל הצימודים בשיר לעיצוב יחס זה.

29. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרינו.

יִפֶּה נוֹף / ר' יהודה הלוי

יִפֶּה נוֹף, מְשׁוֹשׁ תַּבַּל, קָרְיָה לְמִלְךָ רָב, / לֵךְ נְכֹסְפָה נִפְשֵׁי מִפְּאֵתֵי מְעַרְב!
הַמוֹן רַחֲמֵי נְכֹמֵר כִּי אֲזַכְּרָה קֶדֶם, / כְּבוֹדֶךָ אֲשֶׁר גָּלָה וְנוֹף אֲשֶׁר חָרַב.
וּמִי יתְנִי עַל כְּנֹפֵי נְשָׂרִים, עַד / אֲרוּהָ בְּדַמְעָתִי עֲפָרֶךָ וַיִּתְעַרְב!
דְּרִשְׁתִּיךָ, וְאִם מִלְכֶךָ אֵין בְּךָ וְאִם בְּמִקּוֹם / צָרִי גִלְעָדֶךָ – נַחֵשׁ שָׂרְף וְגַם עֲקָרָב.
הֲלֹא אֶת אֲבָנֶיךָ אֲחֻנֵּן וְאֲשַׁקֵּם / וְטַעַם רְגָבֶיךָ לְפִי מִדְּבֶשׁ יַעֲרֵב!

תאר את יחסו של המשורר לציין בשיר כולו, והסבר את התרומה של שיבוץ אחד ושל ניגוד אחד בשיר לעיצוב יחס זה.

30. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

הבא מבול / ר' יהודה הלוי

הבא מבול ושם תכל תרבה? / ואין לראות פני ארץ תרבה,
 ואין אדם ואין חיה ואין עוף – / הסף תפל ושכבו מעצבת?
 ובראות הר ושוטה לי מנוחה, / וארץ הערבה לי ערבה.
 ואשג'ח לכל עבר – ואין כל, / אבל מים ושמים ותבה,
 5 ולויתן בהרתיחו מצולה, / ואחשב פי תהום וחשב לשיבה.
 ולב הים יכחש פאניה, / כאלו היא ביד הים גנבה!
 וים יזעף – ונפשי תעלו, כי / אלי מקדש אלהיך קרבה.

תאר את התחושות של המשורר המפליג בים, והסבר את התרומה של שאלה רטורית אחת
 ושל ציור לשון אחד בשיר לעיצוב תחושות אלה.

שיר שלא נלמד

31. לפניך השיר "הסתכל בקנקן" מאת נתן אלתרמן. קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

הסתכל בקנקן / נתן אלתרמן

כל דבר בעולם, אם זהב או אם זפת,
נוהגים לעטף במיני מעטפת.
הסחורה היא תמיד עטופה, זאת אומרת:
שבחוץ היא כזאת, ובפנים היא אחרת.

יש דברים מתוקים כמו דבש כלפי חוץ
ובפנים מתברר שזה דוקא חמוץ.
יש דברים משוחים מבחוץ במרקחת
ובפנים זו קדחת ועוד ממלחת.

לפעמים אריזה ציוניסטית
מסתירה מחשבה אגואיסטית,
מבחוץ – אידאל ואידאה,
ובפנים, חביבי – מי יודע?

וראינו זה פה וגם שם
אין עסקן על עסקן מתנשא.
כלפי חוץ זה – למען העם,
ובפנים זה בשביל הכסא...

ולכו, ידידי הקטן,
הסתכל אך ורק בקנקן,
רק בחוץ הסתכל ומשמש בו.
לפעמים, ידידי,
לא כדאי, לא כדאי,
לא כדאי כלל לראות מה שיש בו.

א. מהי הביקורת בשיר? הסבר והדגם את דבריך. (10 נקודות)

ב. הסבר את התרומה של הניגודים ושל האירוניה בשיר לביטוי הביקורת. (7 נקודות)

בהצלחה!